

Recensions

Grau Guijarro, Sergi, *La imatge del filòsof i de l'activitat filosòfica a la Grècia antiga. Anàlisi dels tòpics biogràfics presents a les Vides i doctrines dels filòsofs més il·lustres de Diògenes Laerci*. Barcelona, PPU/Institut d'Estudis Mòn Juic, 2009, 564 p. ISBN: 978-84-477-1030-0.

El present treball és una refosa de la tesi doctoral del seu autor llegida a la UB i guanyadora de la segona edició del Premi 'Cum Laude' per a la millor tesi doctoral escrita en català en l'àmbit de les Humanitats. Val a dir que, vista la seva trajectòria, el professor Grau avala, amb nombrosos estudis i traduccions, el seu reconeixement.

Que el llibre està confegit de manera molt pedagògica ho mostren els capítols inicials, en què Grau introdueix i repassa les diverses concepcions del gènere biogràfic i, més concretament, analitza els mètodes, fonts i judicis crítics de Diògenes Laerci, motiu principal del seu estudi, però no pas l'únic. Un altre capítol se centra en la concreció i tipificació de dades biogràfiques de filòsofs, anècdotes i dites que els són atribuïdes, contalles i paral·lelismes que conviuen també en alguns *bíoi* d'herois i poetes grecs. De fet, ja a finals del dinou, Nietzsche havia assenyalat els intents d'harmonitzar biografia i pensament en els filòsofs antics mitjançant la concurrència d'anècdotes que assoleixen un valor de paradigma. És ara quan Grau introdueix el concepte de "biografema" (p. 189-200) que, segons indica ell mateix, s'inspira en els setze "lemata" que F. Leo havia previst en el seu estudi sobre les biografies literàries d'inicis del s. XX i que reutilitza també M.L. Desclos en un intent d'adoptar el mètode en un assaig sobre la vida de Sòcrates de l'any 2000.

A partir d'aquí, l'estudi de Grau avança analitzant, sota cinc grans epígrafs, els diversos biografemes que generen, al seu torn, successives particularitats,

més de detall i que poden passar d'un *bíos* a un altre. Són els següents: la genealogia, el naixement, la joventut i educació, virtuts i gestes memorables, la mort i conseqüències *post mortem*. En alguns casos, un biografema com la genealogia enclou detalls com ara la multiplicitat de pàtries o de filiacions adoptives; un altre biografema pot abastar diferents característiques físiques (ja siguin la bellesa o el seu contrari, una tara física), psíquiques (saviesa, eloqüència, excentricitat, riquesa/pobresa, ascetisme...), àdhuc fets meravellosos o notables (poder sobre la natura, levitació, profetisme, viatges, invencions, etc.). D'interès especial resulta ser la tipologia que estableix de diferents morts de filòsofs antics: el suïcidi, la fam, la fúria, devorats per gossos, lluny del país natal o enmig d'una immensa joia. La posterior heroïtzació i cultes *post mortem* d'alguns d'ells (Pitàgores o Empèdocles) són analitzats, aportant també una gran quantitat de notícies d'autors antics. Tot amb tot, Grau no oblida els reculls populars que, de vegades, es mantenen latents o apunten enmig de les notícies que els biògrafs escullen bo i seguint una línia "oficial" (p. 507-528), posem pel cas, sobre determinades virtuts d'un filòsof concret que desdii del "filòsof ideal" (posem, per exemple, el cas de Periandre o Soló, tractats de manera ben diferent per la tradició).

El llibre de Sergi Grau aporta, en definitiva, un nou ordre a l'immens cabal de notícies antigues sobre biografies de filòsofs. Un llibre que cal agrair i que es fa llegir amb atenció, planteja els mètodes que han seguit altres estudio-

sos –sempre des d’una posició de respecte i d’alta valoració, fet que el fa més plausible encara– i, al mateix temps, proposa noves interpretacions, suggerint noves connexions i possibilitats.

Ramon Torné i Teixidó
Institut Superior de Ciències
Religioses de Barcelona (ISCREB)

Otón, Josep. *La mística de la Palabra*. Editorial Sal Terrae, 2014, 197 páginas.

En el prólogo de *La mística de la Palabra*, el padre José Alegre, abad del monasterio de Poblet, insiste en la sencillez del libro. Esta apreciación se corresponde con un texto fluido que apuesta por la diafanidad expositiva y huye de la aridez de disquisiciones superfluas. Sin embargo, erraríamos al aplicar este calificativo al contenido, confundiendo simplicidad con simpleza. Tal como señala el autor: “La simplicidad y la sencillez no implican ignorancia, todo lo contrario, señalan el camino de la profundidad” (p. 40).

En este libro, Josep Otón continúa su reflexión sobre la mística formulada en obras anteriores. Si el marco de los trabajos precedentes han sido los maestros de la espiritualidad cristiana, la psicología profunda, los pensadores contemporáneos, la vida de Simone Weil o la cultura postmoderna, en esta ocasión se adentra en la hermenéutica de los textos bíblicos.

La apelación constante a las fuentes bíblicas puede dar a entender que se trata de una obra catequética o incluso homilética. Ahora bien, el autor nos ofrece un texto con diferentes niveles de lectura. Si bien un público amplio de cultura cristiana puede conectar con el estilo del libro, también lectores poco familiarizados con la terminología bíblicocristiana pueden sintonizar con ideas que, si bien se han fraguado dentro de una tradición religiosa, no renuncian a la universalidad.

Una característica común a los 59 apartados del libro es la originalidad. Cuestiones antiguas tratadas desde prismas

diferentes, enclaves nuevos en territorios ya conocidos, respuestas creativas a retos perennes. Temas clásicos como el ayuno, la fe, el perdón o el sufrimiento son enfocados desde perspectivas que, sin romper con la tradición, amplían su margen de significatividad.

Los relatos del Génesis dialogan con los testimonios del Evangelio en la búsqueda no tanto de una verdad histórica custodiada en un libro sagrado, sino de la experiencia del individuo concreto que, en medio del océano de la existencia, siente la necesidad de hallar referentes para orientarse.

Otón procura armonizar la inteligibilidad del pensamiento con la inefabilidad de la experiencia espiritual. No en vano el título, *La mística de la Palabra*, se corresponde con el primer capítulo, santo y seña de la obra: “La Palabra, en lugar de agotar los significados de la trascendencia, nos sumerge en el abismo insondable” (p. 25).

Mística y razón, lejos de enfrentarse, se complementan tejiendo un conjunto de complicidades que permiten entender, aunque sea tímidamente, lo incomprensible y, a la vez, intuir niveles de profundidad en lo real que rebasan los parámetros de un pragmatismo utilitarista.

Tal vez la brevedad y la variedad de los apartados resten solvencia a las ideas apuntadas. Pero quizás en el último capítulo, “Elipsis”, el autor, mientras propone una imagen sugerente para plantear el misterio de Dios, nos aporta también una posible clave interpre-

tativa del libro. La elipsis es “un silencio, una ausencia, un vacío” cuyo objetivo es captar la atención de un lector “que siente la necesidad de leer una vez tras otra el texto sin acabar de agotar su significado” (pp. 196-197).

Jordi Osúa
IES Joan d'Àustria (Barcelona)

Milner, Jean-Claude. *L'universel en éclats. Court traité politique 3.* Paris: Verdier, 2014.

Aquest text del lingüista i filòsof Jean-Claude Milner clou la trilogia dedicada a la política, que inicià amb *La politique des choses* (2005) i prosseguí amb *Pour une politique des êtres parlants* (2011). La divisa d'aquest autor "se tenir au minimal" –romandre al llinar de mínims– travessa les reflexions d'aquest recorregut en tres temps que pretenen definir què és la política considerada com una pràctica amb els altres, una pràctica de la parla, de l'exercici de la paraula: "La política és l'assumpte dels éssers que parlen". Així com a *La politique des choses* el problema principal plantejat fou la substitució, en la vida política, del llenguatge per les coses, en una Europa cada cop més burocratitzada i avaluadora; i a *Pour une politique des êtres parlants* es tractava de defensar una política dels fragments que evités l'ús de la força física i l'execució de la "mise à mort"; en l'obra que ens ocupa, *L'universel en éclats*, es tracta de formular el problema del "tot", sinònim d'universal. Què significa per exemple "una política per a tots"? Com tipificar la qüestió de l'universal des del significat que li donaren Plató i Aristòtil? Com combinar el "tot" i el "cadascun"? Dir "tots" i dir "tothom" és la mateixa cosa? Quan diem "tots" ens estem referint a un col·lectiu compost per singularitats o més aviat designem una uniformitat homogènia? Aquests i altres interrogants sorgeixen sota la ploma incisiva i precisa del nostre autor, avesat a resseguir el perfil dels mots com si fossin "origamis", aquest art japonès de la papiroflèxia, que desplega i replega els contorns i els vèrtexs d'un sol paper amb una base inicial simple, quadrada o rectangular, per a convertir-lo en fi-

gures d'una gran complexitat, cantonades i superfícies múltiples, una pluralització de la materialitat bàsica transformada en noves singularitats.

Milner assenyala, a la introducció, que no es pot entendre la concepció d'aquest text sense les seves converses amb Bénny Lévy, una constant en la seva biografia intel·lectual, però tampoc sense l'existència d'un projecte d'edició, liderada per Gérard Bobillier sota l'epígraf "Verdier" (<http://editions-verdier.fr/>) i un lloc, el poblet de Lagrasse, situat a la regió de Les Corbières, a la vora de Carcassonne, al sud de França. En aquest poblet, als anys setanta, es refugià Bénny Lévy, l'exsecretari de la Gauche Proletarienne del període del maoisme francès, durant uns anys, i fou en aquest lloc on fundà, amb alguns amics, l'editorial Verdier. Fou igualment en aquest lloc on Bénny Lévy inicià un procés de reconstitució biogràfica que el portaria a "retornar" amb intensitat al judaisme i a la tradició talmúdica. En un cicle rememoratiu d'aquella primera cèl·lula d'intel·lectuals interessats pel pensar i la seva edició en llibres, cada estiu, a Lagrasse, s'organitza un *Banquet du Livre* (<http://www.lamaisondubanquet.fr/>) amb diverses conferències, presentacions d'autors i de llibres, passejades, concerts. Milner no falta pràcticament mai a la convocatòria del *Banquet du Livre*: normalment imparteix un seminari a partir dels darrers textos que ha publicat. És totalment obert i gratuït, l'única condició per assistir-hi és haver llegit el llibre. El Banquet del 2013 portà per títol «La comunitat inconfessable: interrogació sobre l'estar-junts». Milner impartí una conferència titulada «Sobre

alguns vessants inconfessables de la democràcia». A l'estiu de 2014, el tema escollit fou «Qui és 'nosaltres' avui ?»: Milner hi impartí un seminari sobre *L'universel en éclats* i féu una trobada-debat amb el títol «Existeixen els pronoms polítics?».

L'universel en éclats recull en bona part les aportacions disperses de Jean-Claude Milner realitzades a la trobada de Lagrasse sota la problematització de l'universal per a fundar la política dels éssers que parlen i ensems, enllaçat a aquest afer, la qüestió de si és possible una política que agomboli sense deixar de singularitzar. Per aquest motiu, els epígrafs dels diversos capítols del llibre s'ocupen tan aviat del "tot" –l'universal– com del "no-tot" –que impugna la totalitat omnipotent i la fa "not all inclusive"–, passant pel tema del singular, la solitud "Estar sol". Hi ha en el trajecte de lectura autors que guien l'escriptor i en són la inspiració principal: hi trobem Aristòtil, Rousseau, Weber, Marx, Lacan, Bény Lévy i Blanchot. La tesi de Milner sobre l'universal –recerca sorgida d'una conversa amb Bény Lévy– podria dir-se en els termes següents: l'universal és en realitat un equívoc que fa de mot de comandament (*mot d'ordre*) tant en el camp de la Filosofia com en el de la Política. Milner remunta als grecs i descobreix les declinacions del mot "tot" com a singular, no pas com a plural. L'ús actual del mot universal respon a dos oblits: primer, en grec l'universal es declina en singular; segon, no trobem en cap cas, en el grec de Plató i Aristòtil, el plural entès com el més nombrós. L'accés a l'universal no es produeix,

doncs, per la via del plural sinó per la del singular; el problema de la filosofia és precisament el de com combinar la via del més nombrós en el registre polític amb el del singular en el registre de l'universal. La representació actual ha difós un capgirament del terme: l'universal és considerat com el més nombrós. Milner dirà certament: "L'universaliste contemporain se réclame de Platon et d'Aristote; or il s'éloigne d'eux". (L'universalista contemporani reivindica Plató i Aristòtil, tanmateix, se n'allunya –Ibíd. p. 68) Aquest capgirament genealògic revela l'equívoc sobre l'universal que Milner "excava" i que condueix a desplegar-ne les vicissituds històriques, lògiques i lingüístiques amb referències a la Literatura, la Psicoanàlisi, la Sociologia, la Filosofia i la Política. D'aquí que el text "faci esclatar" l'universal tal com indica el títol (*L'universel en éclats*).

Milner ens condueix a una expedició amb pas segur, com si fos un expert guia de muntanya que coneix el camí principal i també les dreceres més amagades. L'experiència de lectura de *L'universel en éclats* obliga a no separar-se d'aquest guia gran coneixedor del terreny per haver-lo trepitjat moltes vegades: l'hem de seguir ben de prop per no perdre'ns. I si fos el cas que ens perdéssim, sempre podem esperar una mica, per reprendre més endavant o en un altre moment el fil de la textualitat. Milner ens ensenya que no-tot es pot entendre com una sola cosa.

Anna Pagès

Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport Blanquerna
Universitat Ramon Llull

Aquest nou llibre de Joan-Carles Mèlich constitueix un punt d'inflexió gairebé definitiu vers una altra manera de fer filosofia, una manera més literària, concentrada en l'estètica de les frases, l'adjectivació dels noms i l'elegància dels paràgrafs. L'anterior obra escrita de l'autor queda parcialment condensada aquí en una destil·lació discursiva, lenta i pausada. Talment un llibre d'hores, on el ritual del temps s'organitza, s'estructura, però també es perd una mica per la dignitat de l'instant que s'eternitza, aquestes pàgines ens endinsen en la intimitat d'un lector capaç de pensar sobre allò que ha llegit, de treure'n conseqüències, de quedar-ne afectat. La lectura com a esdeveniment interior, com a guspira del pensar, què és? Com podríem definir-ho en èpoques d'urgència, d'oblit, de superfícies mòbils i pantalles digitals irrefrenables? La lectura, en canvi, es mostra aquí com una experiència íntima, sobtada i lleu, immòbil i determinant en una repetició cíclica, que retorna; la lectura és un cicle de vida que recomença amb cada nova mirada a un enunciat, en la particularitat de cada mot, en la filigrana del paràgraf escrit:

"Escriure és resar. I llegir és una pregària." (Fragment número 2).

Què hi ha en una pregària que es fa present en el moment de copsar una idea, una frase en un text; què hi ha en la pregària que retrobem en la dimensió inefable de la relectura? La pregària ens fa transcendir el nostre aquí i ara, per arribar al diàleg amb una Alteritat que ens precedeix: "Déu creu en mi, però jo no sé si crec en ell." (Fragment número 74). Alteritat que ens empeny a

una recerca indefugible: "Déu és un desig impossible, com tot veritable desig." (Fragment número 33). Així com en la pregària la paraula brolla confiada per anar més enllà de les nostres petiteses i minúcies quotidianes, la lectura, en boca de l'autor d'aquest llibre, és un intent misericordiós de revelació, semblant a l'instant en què Déu se'ns fa present: podem traduir en paraules una part de l'inefable, preservant el secret que no l'acaba de revelar mai del tot:

"Allò que es pot *explicar* amb paraules no m'interessa." (Fragment número 156)

Aquest no és en cap cas un llibre d'aforismes. La fragilitat dels fragments fa trontollar els sòlids fonaments de l'edifici aforístic. El fragment s'instal·la, amb basarda, i tem arribar massa enllà: el fragment és prudent i tímid, no té intenció de cloure cap circuit, ans al contrari, més aviat obrir una escletxa per on s'escoli la llum sense enlluernar. Com la pregària, que no surt a la plaça pública i es preserva en el recer del més íntim, el fragment filosòfic ocupa un lloc que ningú no veu, s'amaga i en la seva discreció evita tota publicitat:

"Mentre el públic i el privat fan referència a l'espai, l'íntim fa referència al temps. La intimitat és una relació amb l'altre, que sempre és un singular. Hom no té un amic privat sinó un amic íntim. La intimitat no tolera el tercer, no admet una regulació institucional, no permet un codi ni un marc normatiu. No hi ha regles ni normes íntimes." (Fragment número 89)

A *La lectura com a pregària*, l'autor acull qui té el llibre entre mans en la seva

íntima experiència de lectura, el rep en la densa xarxa de pensaments i de pensades que li fan de càlida llar; fa entrar el lector en el seu hàbitat intel·lectual. En un món on cada vegada menys persones coneixen aquesta experiència perduda, Joan-Carles Mèlich ens recorda el que hem perdut però també allò que, algun dia, si ens hi esmercem, podríem arribar a descobrir, l'indescriptible i singular esdeveniment d'un text davant dels nostres ulls, potser en una nit d'insomni, en un viatge en tren, o en la més pregonada de les dificultats de la vida:

“El que és decisiu en un esdeveniment no és pas el canvi en el món sinó la transformació de la meua vida, una transformació de la meua relació amb els altres i amb mi mateix que no té marxa enrere.” (Fragment número 45)

Heus aquí un text com a esdeveniment, un esdeveniment en forma de text. Qui s'atrevirà a llegir? Qui pronunciarà aquesta pregària?

Anna Pagès

Facultat de Psicologia, Ciències de
l'Educació i de l'Esport Blanquerna
Universitat Ramon Llull

Fuchs, Christian. *Occupy Media! The Occupy Movement and Social Media in Crisis Capitalism.* Winchester, UK-Washington, USA. Zero Books, 2014.

El professor de Social Media a la Universitat de Westminster, i editor de la revista en xarxa *TripleC: Communication, Capitalisme & Critique* (<http://www.triple-c.at>), Christian Fuchs, ens presenta en aquest llibre, el resultat d'un treball empíric sobre el conegut Moviment Ocupa! que es va començar a desenvolupar als Estats Units el 2011, amb Occupy Wall Street (OWS), i que després es va estendre a d'altres països. Inspirat en les protestes populars suscidades arran de la crisi financera del 2007-08 a Islàndia (la Revolució de les Cassoles, 2008), a Grècia (2010), a Portugal i Espanya (2011), i naturalment, en l'anomenada Primavera Àrab, el Moviment Ocupa! als Estats Units es caracteritza per actuar en el propi cor del capitalisme internacional, fet que li proporciona, naturalment, una enorme visibilitat mediàtica.

La producció acadèmica del professor Fuchs, tant en la seva etapa a la Universitat de Salzburg, com en l'actual a Westminster, és abundant i d'un enorme interès. S'interessa per analitzar les transformacions del sistema capitalista contemporani, que ell caracteritza com a Capitalisme Informacional Transnacional. En els seus estudis, dissecciona com el treball canvia en l'era dels ordinadors, d'Internet i de les xarxes socials. I ho fa amb l'ajuda de referents com Karl Marx o Jürgen Habermas, entre molts altres. En concret tracta d'identificar-hi quins són els sectors que en l'actualitat porten la llavor de la transformació social, igual que Marx va analitzar el proletariat industrial del segle XIX. Fuchs rebutja de ple els plantejaments tecnodeterministes, que no es cansa de

relacionar amb l'obra de Castells, i d'altres de caire social constructivista (que ignora o rebaixa el rol de la tecnologia, és a dir, dels *social media*), o dels dualistes, que tendeixen a considerar la societat i la tecnologia com dues realitats paral·leles, i opta clarament per una visió dialèctica, on hi ha una influència mútua. Els mitjans socials, en aquest sentit, esdevenen eines amb efectes antagònics, positius o negatius, damunt el conflicte que, naturalment, caracteritza el capitalisme contemporani.

L'estudi empíric en el qual basa la seva anàlisi és una enquesta feta per Internet, de la qual finalment va seleccionar més de 418 activistes del Moviment Ocupa!, que la van respondre. L'enquesta va estar penjada a la xarxa entre el 6 de novembre del 2012 i el 20 de febrer del 2013. La major part dels enquestats procedien dels Estats Units i d'altres països angloparlants, atès que l'enquesta no va ser traduïda. Tot i així, finalment hi trobem respostes procedents de 26 països diferents.

Quant al contingut de les preguntes, es dividien en diverses parts: la primera era sobre el coneixement del mateix moviment, en termes sociodemogràfics, ideològics, objectius, mètodes de protesta, formes d'organització; la segona era escatir el rol dels mitjans socials en el moviment; la tercera, analitzar com es produïa la comunicació activista; per acabar fent una comparativa entre els mitjans socials privats (*corporate*) i els alternatius.

Amb l'ajuda, per una banda, d'un considerable nombre de taules i, de l'altre,

de la selecció de respostes concretes, Fuchs i el seu equip investigador presenta els resultats de l'enquesta. A continuació dedica un capítol sencer a fer-ne una interpretació, de la qual n'extreu un seguit de conclusions.

Reprenent el que s'ha dit més amunt, probablement la conclusió més rellevant, o la que ens ha cridat més l'atenció, és el caràcter antagònic que els mitjans socials juguen en els moviments activistes com el que ens ocupa. Concretament, aquest antagonisme es troba en el fet que els activistes emprin mitjans socials alternatius, no propietaris, per a comunicar les seves accions i mobilitzacions a nivell intern i per informar-se, sobre els quals, aparentment, tenen un control i hi confien. Ens referim aquí a xarxes socials alternatives autogestionades com *TheGlobalSquare*, *Diaspora**, *N-1*, *Occupii*, així com programes de conversa en xarxa, de vídeo en xarxa, etc. També cal afegir aquí la importància de la comunicació interpersonal (*face to face*). Aquesta percepció positiva dels mitjans alternatius, però, té com a contrapartida que el nombre d'usuaris és, en termes absoluts, molt reduït i que això dificulta l'objectiu d'aconseguir una gran mobilització popular, element clau en la seva estratègia d'ocupar de forma permanent l'espai públic, condició imprescindible per impulsar el canvi social, o si es vol, la revolució.

Per la seva banda, els mitjans propietaris més coneguts (*Facebook*, *Twitter*, *Google*, *YouTube*, *Apple*, etc.) generen una enorme desconfiança, atès que col·laboren amb els sistemes d'espionatge, vigi-

lància, censura, impulsats pels diferents governs (PRISM, Tempora) que atempten contra la privacitat i criminalitzen, i que són usats per a reprimir i castigar els moviments de protesta. Tanmateix, aquests mitjans socials són una eina quasi imprescindible per arribar de forma immediata no a uns pocs activistes summament implicats, sinó per impactar milions de ciutadans, la immensa major part dels quals, el 99% –per emprar un percentatge utilitzat de forma reiterada pels mateixos activistes–, són potencialment mobilitzables o en són els destinataris.

Per superar aquesta aparent contradicció, en la part final del llibre, es presenten algunes alternatives que s'han proposat per impulsar els mitjans socials alternatius, tals com donacions voluntàries, finançament públic, pagament per ús –no lucratiu– o el pagament per ús –lucratiu–, entre d'altres.

En definitiva, el llibre ens ajuda a conèixer, amb una certa profunditat, un dels moviments de protesta que més ha atret l'atenció darrerament.

Tal vegada, l'observació crítica més òbvia que se li pot fer és que l'anàlisi es fa a partir d'un nombre de casos, tal vegada excessivament reduït, i que molt probablement responen a activistes molt implicats, fet que, sens dubte, pot condicionar l'estudi del cas.

Josep Sort

Professor de la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals Blanquerna
Doctor en Ciència Política

Casajuana, Carles. *Las leyes del castillo. Notas sobre el poder.* Barcelona: Pòrtic, 2014.

Carles Casajuana (Sant Cugat del Vallès, 1954) es diplomático, escritor y ensayista, y colabora habitualmente en prensa con *La Vanguardia* y *El País*. Entre sus obras pueden encontrarse novelas como *Bala de corcho* (1989), *Domingo de tentación* (2004), *Kuala Lumpur* (2005), *El último hombre que hablaba catalán* (Premio Ramon Llull 2009) y *Un escándalo sin importancia* (2012). Estas *Notas sobre el poder* permiten al lector adentrarse en los recovecos del poder. En un momento en el que el poder (y los poderosos) está constantemente cuestionado y en el que parece que el mismo poder está en transformación, un libro como el de Casajuana aporta de manera fina, con tiento y tino, una descripción de los múltiples entramados que rodean, sobre todo, al poder político, que es sobre lo que trata este libro.

La trayectoria de Casajuana como diplomático le ha permitido ser, ante todo, un espectador de excepción de los hilos que tejen y destejen el poder político. En nuestra opinión, muy acertadamente, ha querido subtítular este libro como *Notas sobre el poder*. Uno estaría tentado de decir que “notas” tomadas “a vuela pluma”, reflexivamente, entre reunión y reunión o tras horas de ejercicio de su tarea como diplomático. También hay que destacar el sugerente título de *Las leyes del castillo*, una referencia explícita a Kafka. Sí, el castillo del poder se rige por unas leyes intramuros que repercuten, obviamente extramuros, a los que están fuera del propio castillo.

Son unas notas llenas del tacto apropiado en diversos asuntos que se le

presuponen a un diplomático. Pero estas notas muestran, además, casi al desnudo la trama del poder. Y lo hacen de manera clara, precisa, fina, donde el lector, en ocasiones, se ríe con el autor por su fina ironía y en donde en tantas otras queda, gratamente, sorprendido de la lucidez de un escritor culto en quien las referencias, por ejemplo, a filósofos, literatos o políticos como Montaigne, Nietzsche o Churchill acompañan su desvelamiento del poder político.

El libro se estructura en torno a veintiocho breves capítulos –como los propios títulos de los capítulos, que no exceden de las cuatro palabras– que le van permitiendo al ensayista desentrañar las leyes del castillo. Así, en el texto se pueden encontrar capítulos como “La ilusión del poder”,¹ “Nombramientos”, “Corrupción”, “Verbo” o “Intelectuales y políticos”. A lo largo del libro se van desgranando afirmaciones que describen el poder político, como cuando se lee: “Desde dentro, se ve que a menudo las cosas pasan como pasan porque han sido así y basta” (en “Contingencia”). O también: “Ninguno se mantiene con una cuota de poder constante. Quien no incrementa el poder que tiene lo está perdiendo” (en “Juego de azar”). Y finalmente: “Tenemos a pensar en el poder como una cosa concreta, detallada, de contornos bien definidos. No lo es. Es vago, etéreo. No se puede coger” (en “Humo”).

No nos extraña que estas “notas” tan agudas sobre el poder merecieran el IV Premio Godó de Reporterismo y Ensayo Periodístico en 2014. En nuestra

opinión, este breve ensayo es una muestra preclara de cómo abordar los entresijos del poder con profundidad y hacerlo de una manera inteligible para cualquier lector interesado en conocer dichos entresijos. Es un libro que nos aproxima al poder político tal como se presenta en la actualidad. Su lectura es tan sugerente como amena. Con ella, conocemos mejor el quehacer político y disfrutamos un buen rato.

Carlos M. Moreno
Universitat Ramon Llull

392 ¹ El libro lo leímos en su edición en catalán. Por tanto, la traducción al castellano es nuestra. También está editado en castellano.